

Begrepp

Nedan följer en lista på ord, som kan vara bra att läsa före eller medan du bekantar dig med berättelserna och bilderna i materialet.

DELAKTIGHET innebär att vara en del av en aktivitet, ett sammanhang eller en relation. Det handlar både om känslan av att höra till men också om att ges förutsättningar att vara med, bli lyssnad till, kunna uttrycka sin mening, ha inflytande i gruppen och känna sig trygg.

DISKRIMINERING sker då en person behandlas sämre än andra i en jämförbar situation uttryckligen på grund av en eller flera personliga egenskaper eller identiteter. Ingen får diskrimineras i Finland på grund av ålder, ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, politisk verksamhet, fackföreningsverksamhet, familjeförhållanden, hälsotillstånd, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller någon annan omständighet som gäller den enskilde som person. Det kan vara svårt att få syn på diskriminering, om man inte själv är utsatt för det. Att själv tillhöra en eller flera minoriteter innebär inte att man automatiskt är mer respektfull mot andra, men det kan medföra en viss förståelse. Genom att lyssna på personer med erfarenheter av diskriminering är det lättare för alla att få en ökad förståelse. Det kan även innebära att man känner igen sig.

FUNKTIONSNEDSÄTTNING handlar om funktionsförmågor i relation till vad som uppfattas som normen. **FUNKTIONSVARIATIONER** handlar om psykiska, kognitiva eller fysiska variationer. Alla har en egen uppsättning förmågor, oförmågor, styrkor och svagheter, som är lika värda.

FÖRDOM är en ogrundad uppfattning, som bygger på stereotyper och antaganden.

GENUS handlar om att kön är en social konstruktion, något som varierar över tid och rum.

HETEROANTAGANDE innebär att man utgår ifrån att alla är heterosexuella, om de inte visar eller säger att de inte är det. Det innebär att många "kommer ut" som lesbiska, homo-, bisexuella, queer eller med en annan identitet.

HOMOFOBI är att ha en negativ syn och värdering på lesbiska, homo- och bisexuella. **TRANSFOBI** är att ha en negativ och nedvärderande syn på transpersoner.

INKLUDERING handlar om att se alla som lika värdefulla och göra alla delaktiga. Den som vill vara eller är med i verksamheten ska inte känna sig annorlunda, utan känna sig välkommen, sedd och som en del av gemenskapen. För att uppnå det behöver man granska strukturerna, utrymme, materialen, sitt bemötande och vilka som representeras i bild och berättelser och på vilket sätt. Inkludering handlar om ett vi-tänk, och om att komma bort från vi-och-de-tankesättet.

INTERSEKTIONALITET handlar om hur normer och maktordningar är kopplade till varandra. Det handlar om hur flera delar av ens identitet påverkar vilka möjligheter och vilket handlingsutrymme man har i samhället. Det kan till exempel handla om att samtidigt vara flicka, lesbisk och svart.

JÄMLIKHET ELLER LIKABEHANDLING innebär att alla är lika värda och att ingen får diskrimineras. Alla ska få samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter oberoende av diskrimineringsgrunderna eller personliga egenskaper.

JÄMSTÄLLDHET innebär att alla ges samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter oberoende av kön, könsuttryck eller

könsidentitet. Det betyder även att makt och resurser ska fördelas jämlikt.

KRÄNKNING innebär att vara nedlåtande mot eller såra någon. Ibland bemöter vi andra kränkande eller osynliggör dem, utan att vi menar eller märker det. Genom att synliggöra det vi tänker och gör, som kan kränka eller begränsa andra kan vi jobba på att bli mer respektfulla och inkluderande.

KÖNSIDENTITET är en persons självupplevda kön, det vill säga det kön en person känner sig som. Ingen utom personen själv kan bestämma detta och var och en har rätt att själv avgöra vilken könsidentitet en har.

KÖNSUTTRYCK handlar om hur en person uttrycker sitt kön. Det görs till exempel genom kläder, kroppsspråk, frisyr, smink, socialt beteende och röst. Alla ska ha rätt att uttrycka sitt kön som de vill.

MAKT har ofta de som tillhör majoriteten. Det innebär att man har ett privilegium, som man inte nödvändigtvis ser eller tänker på. Om man till exempel är vit, heterosexuell och har en icke-normbrytande funktionsförmåga i Finland i dag blir man ofta inte ifrågasatt på det sätt man blir om man bryter mot de normerna. Det är därför viktigt att granska sin egen position. Vilka minoriteter tillhör jag själv eventuellt, bryter jag mot rådande normer och på vilket sätt i så fall? I vilken grad är jag ifrågasatt eller utsatt? Hur påverkar min position hur jag bemöter andra? Med maktordning avses den hierarkiska ordning inom vilken olika grupper i samhället ges makt.

MOBBNING är upprepade kränkningar. Handlingarna är avsiktliga, återkommande och riktar sig mot en försvarslös. Mobbing är ett gruppfenomen, vilket innebär att alla i gruppen har olika roller.

NORMER är oskrivna regler, förväntningar och ideal om vad som ses som positivt, önskvärt och " normalt ". Normer ändras beroende på tid, plats och situation. Att tillhöra normen värderas ofta högre, belönas och ger privilegium, ekonomiska, sociala och politiska fördelar. Normer är ofta osynliga tills någon bryter mot dem. Till exempel synliggörs heteronormen först då någon kommer ut som homosexuell. En del personer bryter mot normer så att det inte syns utåt, andra kan aldrig dölja att de bryter mot de rådande normerna. Att bryta mot normer kan på många sätt vara posi-

tivt, berikande och medföra gemenskap. Det kan även skapa utsatthet och utanförskap i sammanhang, där de flesta andra följer normen.

NORMMEDVETENHET innebär att synliggöra normer som är ojämlika eller skapar utsatthet, begränsar eller utesluter. Våra internaliserade normer kan begränsa både andra och oss själva och vårt handlingsutrymme. Ett större handlingsutrymme och ett respektfullt bemötande med samma rättigheter och möjligheter för alla främjar välmående. **NORMKRITIK** innebär att utmana och problematisera normen och de begränsningar den leder till i stället för att se den eller de som avviker från normen som problematiska eller annorlunda. Ett **NORMKREATIVT** arbetssätt är mobbningsförebyggande. Det handlar om att förändra normer och skapa nya arbetssätt.

RASISM handlar om att se en del människor som mindre värda än andra och om att behandla någon illa på grund av till exempel etniskt ursprung, hudfärg, kultur eller religion. Rasism är ett systematiskt förtryck av en grupp människor.

SEXUELLA TRAKASSERIER är när en person gör eller säger något som har med kroppen eller sex att göra, och som enligt den andra personen känns obehagligt. I de allvarligaste fallen kan trakasserierna övergå till sexuellt våld eller brott.

TOLERANS betyder att tåla någon eller något. Det innebär en ojämlik maktrelation, där någon tar sig rätten att tolerera någon annan. **TOLERANSPEDAGOGIK** innebär att fokusera på den som bryter mot normerna och att den utsatta gruppen eller individen ska tolereras eller accepteras av majoriteten och dem som följer normerna. Se normkritik för en nyare metod med fokus på att respektera varandra i stället för att tolerera.

TRAKASSERIER är ett beteende som kränker en persons människovärde så att man skapar en föraktfull, förnedrande, hotfull, fientlig eller aggressiv stämning som baserar sig på en förbjuden diskrimineringsgrund.

EN TRANSPERSON identifierar sig som eller uttrycker en annan könsidentitet än det juridiska kön som blivit tilldelat vid födseln. Det handlar om att bryta mot normer om könsuttryck och könsidentitet och samtidigt identifiera sig som transperson.

Tänk om

Tänk om